

Słownictwo – łońskiego roku, kokoty, kulasy, dyć, warzyć

Zwroty i wyrażenia – urodna kiej jałowica, imać się pługą, dzieucha kiej łania

Konwencje literackie w „Chłopach”

Impresjonizm – kierunek artystyczny, zapoczątkowany przez malarzy francuskich (Monet, Manet, Degas, Renoir). Zapis subiektywnych ulotnych wrażeń artysty. Pragnienie uchwycenia ulotności i zmienności rzeczywistości. W powieści przejawia się w: opisach przyrody, wsi, tańca, strojów, uczuć bohaterów i ich osobowości, podkreśla nastrój i liryzm wydarzeń.

Fragment z podr.: środki stylistyczne

- epitetów kolorystycznych: popielate zagony, srebrne pajęczyny, czerwienią się rzędy kobiet
- onomatopeje: turkot, zgrzytnął, głuchy bełkot
- porównania: gęsi do płatków śniegu, niebieski dym do warkoczy, metaforyczne porównanie chłopca do anioła, który wychyla się z obłoków
- epitetów opisujących grę światła słonecznego: przesłoneczniony kurz

Personifikacja – kurz pęta na wzgórzu

Cel: uplastycznienie krajobrazu, staje się bardziej realny.

Naturalizm – podkreślenie zależności ludzi od przyrody, co podkreśla kompozycja powieści odpowiadająca czterem porom roku

- ukazywanie surowej walki o byt, ludzie podobnie jak zwierzęta kierują się instynktem przetrwania i popędami
- ukazanie scen drastycznych i kontrastowych (wesele Boryny i śmierć Kuby)
- dziedziczenie cech po rodzicach

Symbolizm – scena śmierci Boryny jest symbolem przywiązania i zespolenia człowieka z ziemią, wzniosłej pracy chłopca. Przed śmiercią Boryna widzi Boga siedzącego na tronie ze snopów. Maciej jest parobkiem Boga, to On jest Gospodarzem ziemi i wydierżawia ją człowiekowi na krótki czas. Siew Boryny przed śmiercią nadaje pracy i rolnikowi cech monumentalnych, chłop to mocarz, który zmienia oblicze ziemi, czyni ją sobie poddaną. Ukazuje ciągły proces zamierania i odradzania życia w przyrodzie (mit eleuzyjski).

Czas i przestrzeń w „Chłopach”.

Czas akcji – akcja obejmuje 1 rok kalendarzowy, rozgrywa się w 2 poł. XIX w., kilkanaście lat po powstaniu styczniowym, w którym ranny został Kuba.

Życie gromady wiejskiej toczy się zgodnie z trzema porządkami czasowymi:

1. cykl pór roku (kalendarz natury), przyroda wyznacza rytm codzienności, prac polowych i wypoczynku
2. kalendarz liturgiczno-obrzędowy (życie ludzi wyznaczają święta kościelne, obyczaje i obrzędy chrześcijańskie i pogańskie) oraz obrzędy ludowe
3. czas egzystencjalny, związany z ludzkim życiem, wyznaczany przez narodziny, chrzty, wesela i pogrzeby.

Przestrzeń powieściowej wsi nosi cechy przestrzeni mitologicznej, nasyconej symbolami. Autor upodabnia świat bohaterów i wydarzeń do mitu – do opowieści mówiącej o uniwersalnych uczuciach i zdarzeniach: miłości, zdradzie, zazdrości, konflikcie o kobietę. Autor eksponuje koło czasu – następstwo pór roku, świąt, obrzędów prac polowych.

Miejsce akcji: Lipce (woj. łowickie). Przebiega tu wyraźna granica między wsią a „światem”, tym co znane, bezpieczne, uświęcone, własne, a tym co obce, groźne. (tu – tam). Wieś jest samowystarczalna, jest tu kościół, cmentarz, młyn, kuźnia, las, karczma. Wieś opuszcza się rzadko – na jarmark w Tymowie i do sądu.

Bohaterowie – głównym bohaterem jest wiejska społeczność, jej życie codzienne i odświętne, praca, normy postępowania i folklor. Wartości: silny związek z ziemią, religijność naturalna, (spontaniczna, mocne przeżywanie obecności Boga w przyrodzie), tradycja kulturowa. Chłopi żyją według ustalonych zasad, a ich przekroczenie grozi wykluczeniem ze społeczności (samosąd wsi na Jagnie). Każdy ma wyznaczone miejsce, nawet żebracy nie są ze społeczności wykluczani. Najwyżej w hierarchii znajdują się ksiądz i wójt. Najniżej – żebracy i ludzie starzy, którzy przekazali gospodarstwo młodym (przeszli na wycug, skazywani często na wegetację, np. Jagustynka, Agata).

Bohaterowie indywidualni – członkowie rodziny Borynów.

Wątki: Dzieje rodziny Borynów (konflikt ojca z synem); życie wsi jako całości; refleksja na temat uniwersalnych elementów ludzkiej egzystencji (rola pracy, związek z przyrodą, zależność od natury, prawda o psychice człowieka, siła namiętności i tradycji w ludzkim życiu).

Narrator: a) wiejski gawędziarz – posługuje się gwara, mówi o wydarzeniach, pracach polowych, obyczajach

b) młodopolski poeta – wrażliwy na barwy i dźwięki, stosuje różne poetyki: realizm, naturalizm, impresjonizm, ekspresjonizm, symbolizm

c) realistyczny obserwator – rzeczowo relacjonuje wydarzenia

Świat postaci w „Chłopach”

Maciej Boryna – 58 lat, dwukrotny wdowiec. Ma 32 morgi (16 ha), najbogatszy gospodarz, cieszy się dużym autorytetem. Nie chce przepisać dzieciom ziemi i być na ich łasce. Chciwy, skąpy, pracowity, uparty, ambitny, stanowczy, oschły wobec najbliższych. Największą wartością jest ziemia. Porywczy, despotyczny, żąda posłuszeństwa. Zapisuje Jagnie 6 mórg, nie licząc się z dziećmi. Wyrzuca Antków z domu. Zaślepiony namiętnością do Jagny, jej zdrada jest dla niego osobistą klęską. Przywódca chłopów w konflikcie z dziedzicem. Pobity przez borowego, przed śmiercią przebacza Antkowi zdradę, a Hankę czyni powiernicą i gospodynią.

Antek Boryna – około 30 lat. Chce zająć miejsce ojca, podobny do niego, ambitny, uparty, dumny. Ulega namiętności do Jagny. Początkowo nie liczy się ze zdaniem Hanki. Nie dba o rodzinę, zdradza żonę, z czasem wybiera życie w rodzinie i gromadzie. Zrywa romans i zgadza się na pozbycie Jagny ze wsi. Akceptuje wiejską moralność. Zabił borowego w obronie ojca, czeka na wyrok.

Jagna Pacześiówna – 19 lat. Piękna, ma dwóch braci Jędrzeja i Szymka. Rozpieszczona przez matkę. Poślubia Macieja kierując się zdaniem matki. Lubi stroje i ozdoby. Sama siebie nie rozumie, kieruje się impulsami, ma duży temperament i słabą wolę. Wrażliwa na piękno, głęboko przeżywa historię, muzykę i krajobrazy. Nie dba o majątek. Samotna, potępiona przez gromadę. Ma artystyczne zdolności, maluje, wycina z papieru, robi artystyczne ozdoby. Jej postać zawiera typowo modernistyczną koncepcję kobiety jako siły destrukcyjnej, jest zmysłowa, kusi mężczyzn, idzie za głosem uczuć i pożądania. Nie pojmuje, że naruszając społeczne normy, stwarza zagrożenie dla całej zbiorowości. Oskarżona o niemoralność i naruszenie świętego porządku. Jest symbolem natury – jej urody, sił witalnych, ale i jej groźnych praw.

Anna Bylica – żona Antka, matka dwójki dzieci, początkowo łagodna, cicha, pokorna, niezdeterminowana, boi się męża i teścia, szczerze kocha męża, mimo że źle ją traktuje. Przebacza mu zdradę. Postać dynamiczna, ulega wewnętrznej przemianie – z wystraszonej i posłusznej żony staje się zaradną gospodynią, która utrzymuje dom, gdy Antek pije. Zrozumiała, że musi liczyć na siebie, wziąć odpowiedzialność za rodzinę, poczuła się silna i mocna. Pokonuje nie tylko strach przed mężem, ale i przed biedą, odrzuceniem, nawet zazdrość i chęć zemsty. Silna, nieustępliwa, przyjmuje pomoc Macieja. Opiekuje się umierającym teściem. Zyskuje podziw i szacunek gromady. Cechy franciszkańskie – zdolność do przebaczenia i miłości. Pomaga biednym.

Jakub Socha – Kuba – powstaniec styczniowy, patriota. W powstaniu uratował życie bratu dziedzica. Parobek u Boryny, syn gospodarski, jego ziemię przejęli krewni, gdy walczył, uczciwy, pracowity, nie okrada pracodawcy jak inni parobcy. Opiekuje się Witkiem, pobożny, brak mu chciwości i egoizmu. Namówiony przez Jankiela zajął się kłusownictwem, podczas jednej z wypraw postrzelony w nogę przez gajowego. Boi się iść do szpitala, odcina nogę siekierą, wykrwawia na śmierć.

Realistyczny obraz życia chłopów w powieści Reymonta.

1. Rozwarstwienie społeczne wsi:

Bogaci chłopci: Maciej Boryna, młynarz, kowal, wójt

Średniozamożni: Dominikowa,

Komornicy i wyrobnicy – Kozłowie i Jagustynka.

Bartek i Magda Kozłowie – Bartek (52 lata), 3 morgi piachu i jedna krowa. Mają opinię złodziei. Bartek mało bystry chłop, oskarżony o kradzież świni Dominikowej. Biorą na wychowanie nieślubne dzieci w zamian za pieniądze.

Jagustynka – przepisała ziemię dzieciom i nie ma środków do życia. Wynajmuje się u innych do pracy, złośliwa, pamiętliwa, wypomina przeszłość.

Parobcy: Kuba, Witek – nie mają domu i ziemi, wynajmowani na służbę, otrzymują wynagrodzenie za swoją pracę (pieniądze, jedzenie, starą odzież)

Żebracy: Agata

2. Konflikty:

Pokoleniowy – spór o ziemię i Jagnę – Antek i Boryna

Mażeńskie – zdrady – Maciej, Antek, Jagna

Społeczne – konflikt pomiędzy dziedzicem a chłopami o las serwitutowy, kradzieże i bójki

Narodowe – Roch działacz polityczny, poszukiwany przez żandarmów rosyjskich, bo namawia do walki z rusyfikacją i germanizacją. Budzi świadomość narodową. Opowiada o historii Polski. Uczy dzieci czytać i pisać.

3. Życie obyczajowe:

Praca – wykopki, wycinanie kapusty, zbieranie i kopcowanie ziemniaków, gromadzenie chrustu

- Obrzędy związane z pracą – darcie pierza, kisenie kapusty, przędzenie lnu,

- Obyczaje religijne i świeckie – swaty, zrękowiny, wesele, oczepiny,

- powitanie nowożeńców - Dominikowa wita nowożeńców wracających z kościoła na progu domu.

Trzyma w ręku święty obraz, chleb i sól;

- Obcięcie włosów młodej mężatce – zwyczaj nakazywał, aby młodej mężatce obciąć włosy po ślubie.

Jagna nie zgodziła się na obcięcie warkoczy, przyjęto to z oburzeniem.

- spotkania w karczmie z tańcami i przyśpiewkami, porządki przedświąteczne, goszczenie żebraków

- Obrzędy religijne łączy się z zabobonem – zaduszki: Obrzęd dziadów

Podczas Zaduszek mieszkańcy wsi dają na wypominki za dusze zmarłych, uczestniczą w nieszpórach, odwiedzają groby bliskich. Kuba uczestniczy w chrześcijańskich obchodach, a wieczorem na mogile rodziców rozsypuje kruszyny chleba, jak podczas zakazanych obrzędów dziadów rozdaje pożywienie duszom czyśćcowym. Zabieg pogański podobnie odczynianie uroków przez Dominikową.

Obrzędy kościelne – Boże Narodzenie, Wielkanoc

4. Język - stylizacja gwarowa: dialekt małopolski, by uwiarygodnić świat przedstawiony w utworze

Gwara łowicka głównie w dialogach

Brak ródzaju męsko-osobowego, np. chłopcy nie miały

Liczba podwójna, np. róbta, dowiewa się

Zmiany fonetyczne – Hameryka, ohfiarować, Jantoś

Zmiany fleksyjne – do waju to mówię, byśta wzięli